

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СУБЪЕКТОВ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗА НАРУШЕНИЕ ТОЛЛИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ТОЛЛІНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Ганич Ольга Анатоліївна

Кандидат юридичних наук,

Директор Інституту післядипломної освіти

Донецького національного технічного університету

85300, Україна площа Шибанкова, 2

м. Красноармійськ Донецької області

Аннотация: стаття посвящена анализу украинского хозяйственного законодательства, регулирующего привлечение к ответственности субъектов внешнеэкономической деятельности за нарушение операций с давальческим сырьем. Рассмотрены основания применения санкций к субъектам внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: толлинг, ответственность, санкции, внешнеэкономическая деятельность, операции с давальческим сырьем.

Анотація: стаття присвячена аналізу українського господарського законодавства, що регулює притягнення до відповідальності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за порушення операцій з давальницькою сировиною. Розглянуто підстави застосування санкцій до суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: толлінг, відповідальність, санкції, зовнішньоекономічна діяльність, операції з давальницькою сировиною.

Тривалий час операції з давальницькою сировиною в Україні у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) регулювалися Законом України

«Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» № 327, який встановлював заходи господарської відповідальності до суб'єкта ЗЕД за порушення правил здійснення досліджених операцій. З прийняттям у 2012 р. Митного кодексу України [1] (далі – МК України) наведений Закон втратив чинність, що викликало безліч питань в теорії та практиці.

Правовому регулюванню операцій з давальницькою сировиною були присвячені дослідження В.П. Жушмана, Б.Т. Клименко, В.К. Мамутова, А.Ю. Чаленко. Вплив зазначених операцій на економіку України визначали Т.С. Єдинак, М.Ю. Барна та інші. З огляду на останні зміни в законодавстві України та економіко-політичних негараздів вважаємо за доцільне розглянути операції з переробки давальницької сировини у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Стан сучасного законодавства України, що регулює операції з давальницькою сировиною у сфері зовнішньоекономічної діяльності, свідчить про потребу виявлення недоліків притягнення до відповідальності суб'єктів господарювання при порушенні порядку здійснення зазначених операцій.

В теорії господарських зобов'язань такі операції називаються толлінговими схемами. У випадку, коли власник сировини не володіє технічними ресурсами для її переробки та не знаходить можливості переробки сировини на території держави, резидентом якої він є, – толлінгова операція іноді є єдиним шляхом до подальшого здійснення господарської діяльності.

Термін «толлінг» походить від англійського «tolling», що дослівно означає оплату за послугу з перероблення давальницької сировини цією ж сировиною. У широкому ж змісті слова під толлінговими операціями розуміють порядок організації виробництва з перероблення давальницької сировини, способи реалізації готової продукції, виготовленої з цієї сировини, умови й форму розрахунків за послуги з перероблення [2, с.166].

На Україні толлінг отримав розповсюдження наприкінці дев'яностих років, коли більшість підприємств країни відчували гостру нестачу зворотних

коштів через глибоку економічну кризу. Використання толлінгових схем дозволяло компаніям, власникам сировини та переробникам уникати значних податкових платежів [3].

Окремі операції з переробки товарів або повний цикл переробки за дорученням підприємства, якому видано дозвіл на переробку товарів на митній території України, та з дозволу митного органу можуть здійснюватися іншими підприємствами. При цьому відповідальність перед митними органами за порушення визначеного порядку переробки товарів несе підприємство, якому видано дозвіл на проведення операцій з переробки товарів на митній території України.

Митним Кодексом України встановлено строк переробки товарів на митній території України та за її межами, який встановлюється митним органом у кожному випадку, і не повинен перевищувати 365 днів. Відповідно до ст.480 МК України порушення порядку здійснення операцій з переробки товарів, у тому числі не вивезення за межі митної території України (не ввезення на митну територію України) товарів, що переміщувалися через митний кордон України з метою переробки, та/або продуктів їх переробки після закінчення строку, тягне за собою накладення штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на уповноважену особу підприємства, тобто – фізичну особу. А адміністративно-господарських санкцій, як заходів господарсько-правової відповідальності до суб'єкта ЗЕД Митним кодексом не передбачено.

Крім того МК України порушення митних правил визнає адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів комерційного призначення через митний кордон України. Відповідно до ст. 462 МК України за одне і те саме порушення митних правил може накладатися тільки основне або основне і додаткове адміністративні стягнення.

З урахуванням наведеного, залишається не з'ясованим питання щодо

припинення правопорушення та подальшого контролю за суб'єктом ЗЕД щодо повернення товарів (сировини).

Оскільки більшість контрактів з переробки давальницької сировини не підлягають реєстрації, то за подальшою переробкою неможливо простежити. Це надає контрагентам змогу відступити від виконання переробки давальницької сировини, і контракт фактично має вигляд купівлі-продажу у вигляді експортно-імпортних операцій без встановлених державою обов'язкових витрат на сплату вивізного мита.

В такому випадку доречним є застосування такої адміністративно-господарської санкції, як припинення експортно-імпортних операцій, передбаченої ст.245 Господарського кодексу України [4] (далі – ГК України). Слід зазначити, що Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991р. № 959-XII [5] (далі – Закон про ЗЕД) таку санкцію називає спеціальною і визначає її, як «тимчасове зупинення ЗЕД».

Більшість науковців, при дослідженні наведених норм, схиляються до висновку, що вони майже дублюють одна одну. Підставою застосування адміністративно-господарською санкції є дії учасників зовнішньоекономічної діяльності, які «завдають шкоди економіці України». Підставою застосування спеціальної санкції є проведення дій, «які можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки». Але замість тимчасового зупинення ЗЕД «припинення експортно-імпортних операцій» застосовують не за ймовірності настання шкоди, а при її фактичному спричиненні. Аналіз тимчасового зупинення ЗЕД (передбаченого ст. 37 Закону про ЗЕД) та припинення експортно-імпортних операцій (відповідно до ст. 245 ГК України), дає змогу стверджувати, що йдеться про різні заходи відповідальності, неоднакові підстави та різні наслідки застосування цих санкцій у ЗЕД. В першу чергу, це прямо стосується дії санкцій. Припинення експортно-імпортних операцій обмежується тільки двома видами операцій: експортом та/або імпортом, та не має дії на інші види, перелік яких надано ст. 4 Закону про ЗЕД, серед яких є толлінг.

При застосування спеціальної санкції суб'єкт господарювання замість неправомірної вигоди, яку він планує отримати за зовнішньоекономічним контрактом, несе інші збитки, що можуть виникнути через:

- втрату давальницької сировини;
- втрату продукції, виробленої з давальницької сировини;
- невиправдані витрати на сплату додаткових робіт та послуг (посередництво, зберігання та/або перевезення майна, та ін.);
- витрати на додаткові матеріали та речовини, що знадобились на обробку сировини, а у деяких випадках, – на її зберігання;
- інші грошові витрати, які суб'єкт ЗЕД здійснив (сплатив) у разі застосування господарсько-правових санкцій як заходів відповідальності, передбачених зовнішньоекономічним контрактом.

А такі незаплановані витрати призводять до значного погіршення фінансового стану підприємства, яке не завжди можна виправити, особливо при сучасному розвитку економіки країни після занепаду через соціально-економічну кризу

Тимчасове зупинення (а фактично – припинення) ЗЕД суб'єкта господарювання, що здійснює операцію з давальницькою сировиною, застосовується як захід захисту від негативних наслідків для економіки країни. Підстави застосування такої санкції повинні бути достатньо мотивовані, обґрунтовані та підтверджені експертним висновком, але ймовірність завдання шкоди економіки держави передбачити стовідсотково неможливо.

Слушною є думка Хахуліна В.В. про те, що враховуючи недосконалість законодавства, яке регулює ЗЕД, та інші «дефекти» дозволяють суб'єктам господарювання скористатися ними, при цьому нерідко вчиняються економічні правопорушення [6, с.9].

Прогалини та протиріччя діючого законодавства призводять до «звільнення» з-під державного контролю та нагляду суб'єктів господарювання, що призводить до інших правопорушень, а саме:

- можлива подальша реалізація сировини або виготовленої з неї продукції

(що залежить від стадії зупинення ЗЕД) на території замовника;

- відбувається проведення розрахунків між резидентом та нерезидентом з недотриманням встановлених правил здійснення таких валютних операцій (може здійснюватись у національній валюті, без участі банку та у готівковій формі);

- можливе приховування прибутку, отриманого незаконним шляхом; приховування валюти за кордоном; уникнення податків, зборів та інших платежів, які повинні були сплачуватися у випадку «законної» реалізації сировини/продукції та розрахунків після такої реалізації.

Отже, через відсутність належного державного контролю, правового забезпечення порядку притягнення до відповідальності та застосування спеціальних санкцій при здійсненні суб'єктами ЗЕД операцій з давальницькою сировиною, замість попередження негативних наслідків дії держави призводять до правопорушень у ЗЕД та погіршення стану економіки.

Для додержання державою прав і законних інтересів замовників і виконавців операцій з давальницькою сировиною, замість заборони ввозу готової продукції (якщо це може завдати шкоди економіці країни) треба заборонити експорт сировини для подальшої її переробки, тобто зупинити виконання контракту на початковій його стадії. У випадку тимчасового зупинення ЗЕД після вивезення сировини, на законодавчому рівні слід дозволити суб'єкту ЗЕД її реалізацію за межами держави, що зменшить його матеріальні витрати. Саме такі зміни в законодавстві виконують функцію попередження правопорушень у ЗЕД, дадуть можливість державним органам здійснювати подальший контроль за діями суб'єктів господарювання, до яких застосовані санкції, а при здійсненні правопорушення – дозволять обґрунтовано притягувати їх до відповідальності.

Література:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012р. № 4495-VI // Офіційний вісник України. – №32. – ст.1175.

2. Барна М.Ю. Толінгові операції в Україні: переваги та недоліки / М.Ю. Барна, Н.М. Гарбар // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.4. – С. 165-169.
3. С начала следующего года Украина ограничивает операции с давальческим сырьем // Украинская правда [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2001/10/26/4363675/?attempt=1>
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – Ст.462.
5. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №29. – Ст.377. (зі змін. та допов.).
6. Хахулин В.В. Приоритеты законодательного обеспечения внешнеэкономических связей субъектов хозяйствования / В.В. Хахулин // Экономико-правовые проблемы сотрудничества предприятий Украины и США: Материалы украинско-американского семинара по вопросам международного сотрудничества. – Донецк: ДонНУ, 1997. – С. 8–13.